

Af Morten Hein

Folkebibliotekerne og firsernes edb-udvikling

Firserne var et ti-år der vendte om på næsten alt i dansk biblioteksvæsen. Det betød ikke, at gammelt blev erstattet af noget nyt, men at meget gammelt forsvandt, uden at der kom noget nyt. Langt hen ad vejen var beslutningstagerne lammede i det ti-år. Simple problemer, der nemt kunne være løst, blev til store uløselige problemer, fordi de ansvarlige ikke tog sig af problemerne i tide. Sådán gik det også med edb-udviklingen. Heldigvis var teknologien ændret så meget, at den gav mulighed for en helt ny udvikling, som kom fra de enkelte kommuner og ikke fra det der i gamle dage hed 'centralt hold'. Da de første ideer om edb-anvendelse startede var det oplagt, at de eneste modeller, der kunne tænkes, var fælles og centrale løsninger. Det passede ind i den traditionelle model i biblioteksvæsnet, men det var også en teknologisk bestemt kendsgerning.

Senere ændrede billedet sig. Men de fagligt ideelle løsninger var stadig for kostbare til at kunne realiseres. Først med minicomputere og PC'er skete der

teknologiske skred, som gav muligheder for helt andre koncepter. Og frem for alt: Prisen blev billigere. I 1970 lavede jeg, dvs. tilsynet i samarbejde med IBM, et forsøg med menustyret katalogisering på en skærmterminal. Det var selvfølgelig primitivt, men hovedanken mod ideen var, at man aldrig troede, at det ville være muligt at have en skærm på hvert et skrivebord. Skærmen vi brugte i 1970 kostede 70.000, det svarede til 2 års løn til en bibliotekar. I dag koster en god PC et beløb svarende til en bibliotekars løn i godt 2 uger.

Inden jeg starter på firserne, skal vi lige rundt om ti-året før. Edb-planerne for folkebibliotekerne blev præsenteret i 1970 af Bibliotekstilsynet. De ser selvfølgelig ret enfoldige ud i dag, men var alt i alt nok et skridt i den rigtige retning. Halvfjerdserne blev brugt til at diskutere og arrangere strukturen. Efter mange positive debatter blev Biblioteksdataaftalen etableret. Nu skulle Bibliotekscentralen, Indbindingscentralen og Kommunedata med Bibliotekstilsynet på sidelinien løse alle problemerne

for folkebibliotekerne i en smuk kommunal samarbejdsånd. Det kneb med samarbejdet. Der skete faktisk ikke så meget. For at dække over det problem gik dele af Biblioteksdata hektisk ind for at bekæmpe de biblioteksmedarbejdere, der som så mange andre følte sig utrygge ved den ny teknologi, der kunne komme til at vende op og ned på så meget. Toppen blev nået, da Kommunedatas formand i et tv interview i 1975 udtalte at bibliotekerne skulle have med stokken, til de kom ind i buret. En udtalelse der hverken var høflig, taktisk eller ret meget andet. Biblioteksdata havde også det problem, at der slet ikke var noget 'bur'. Kommunedata havde svært ved at præstere nogle løsninger. Men der kom 5 års mudderkastning.

De resultater, der blev opnået, var edb-ficeringen af dansk Bogfortegnelse fra 1976, at de storkøbenhavnske kataloger over udenlandsk litteratur blev til ULF og at Københavns Kommunebiblioteker fik en mikrokatalog. Endelig måtte Ølstykke Bibliotek lide som forsøgskanin. Og så de uendelige apparatkrige. Det gamle Biblioteksdata blev fornyet ved at Kommunernes Landsforening kom med i de reviderede aftaler fra 1977. Fra KL's side blev der gjort et stort arbejde for at skabe en mere solid baggrund for Biblioteksdata. Der blev arbejdet politisk for at glatte forholdene ud mellem arbejdsgivere og arbejdstagere - og der blev arbejdet med at skabe fornuftige forhold for udviklingen ved at arbejde med kravspecifikationer. Set i bakspejlet var det KL og tilsynet, der beredte en vej, som de tre egentlige biblioteksdatapartnere ikke gjorde nemmere. Midt i alt dette var stormen mod FAUST, som barnet skulle hedde og så var der Biblioteks-kommissionen. Der skete meget, der var megen ufred, og som sagt, der var få resultater.

Firserne startede med to konkrete begivenheder - i min erindring. Den ene var, at Kommunedata besluttede at flytte sin afdeling for biblioteksudvikling fra København til Aalborg. Denne - internt måske velbegrundede - beslutning gav i de følgende år uendelige koordineringsforhold, fordi resten af Biblioteksdata var i Københavnsområdet. Den eneste vinder i den sag var SAS. Den anden var

afledt, fordi flere medarbejdere ikke ville følge med til Aalborg. Herved fik Regnecentralen folk med en know how til at begynde en konkurrerende udvikling. Biblioteksdata gik i koma og ville bruge alle monopolets muligheder for at stoppe sagen. Våbnet skulle være, at man ikke ville levere data. Her intervererede Kommunernes Landsforening: Hvis en kommune ville samarbejde med andre om edb-løsninger havde kommunen samme ret som andre til at få de data, som fællesskabet havde etableret. Det blev til en forsøgsperiode i Lyngby, men så blev det videreudviklet især på Statsbiblioteket, hvor systemet stadig anvendes. Det var en alvorlig bet, at der kunne tænkes på andre løsninger, end de Biblioteksdata skulle præstere, men som altså ikke var kommet endnu. Selv om løsningerne havde været der, havde de nok heller ikke haft nogen gennemslagskraft fordi bibliotekernes medarbejdere forlangte en teknologiaftale for overhovedet at diskutere edb-anvendelse. Det blev der brugt meget tid på - og der var stadig ingen løsninger.

Dette blev afgjort ved et kriseagtige direktørmøde i juni 1980. Da direktørerne mødtes næste gang var der sket store personændringer. Kommunedatas direktør var skiftet ud og Bibliotekscentralens Leo Alster var død under IFLA mødet i Manilla.

Efterhånden blev det politisk klart, at forholdet til bibliotekernes medarbejderne måtte forbedres og i 1982 blev der arrangeret en mangedelt konferencce i Nyborg, hvor der med fuld politisk deltagelse blev rakt en hånd ud til medarbejderne. Det var en utrolig fornuftig handling, fordi der derved blev mulighed for en dialog, som ville være forudsætningen for at Biblioteksdata kunne komme igennem med de løsninger, som endnu ikke eksisterede.

Bibliotekstilsynet var også med. Vi sad på sidelinien og havde nok ikke forventet, at der ville komme så positive resultater, som der faktisk gjorde. Da biblioteksdirektøren, det var Lindbo, skulle igang med sine afsluttende bemærkninger, sagde han til sin tilstedeværende systemafdeling: Find et eller andet godt forslag, vi er nødt til at have et ordent-

ligt udspil. Vi tænkte i de 4 minutter, der var, og kom med et enfoldigt forslag: Lad os nedsætte et udvalg! Vel den mest fortærskede ide, der er tænkt i den offentlige sektor. Det udvalg skal kanalisere faglige ideer og holdninger fra bibliotekernes medarbejdere til Biblioteksdata. Lindbo fyrede den af og bagefter vidste vi ikke helt, hvad vi havde lovet. Det krævede lidt eftertænkning, men resultatet blev 'Det biblioteksfaglige edb-udvalg', som måske huskes i dag, og som vist havde en meget stor betydning i holdningsdannelsen i de efterfølgende år. Udvalget var sammensat, så det repræsenterede bibliotekernes medarbejdere gennem de forskellige faglige organisationer. Biblioteksdatas parter var også repræsenteret. Det var KL og forskningsbibliotekerne også. Vi lavede i alt syv faglige indstillinger til brug for edbarbejdet:

- 1: Biblioteksdatas Betasystem
- om inddateringsmetoder
- 2: Bibliografisk niveau for decentral inddatering
- hvor niveauet til gavn for nutiden blev foreslået lagt højt
- 3: Central retroinddatering
- en anbefaling af at der fra central side sket en retroinddatering, så arbejdet ikke skulle dubleres ved lokale inddateringer. Denne indstilling var baggrund for en større bevilling til Bibliotekscentralen til at udbygge den fælles database.
- 4: Søgemodulet
Her rørte vi ved noget farligere, for nu var det ikke teori eller noget der skete hos de centrale instanser, nu skulle der ske noget i biblioteker. 'Søgemodulet' var det datidige navn for Basis. Metoden for at gøre modulet spiseligt var en anbefaling af, at man forsøgte i lav målestok. Forventningen var, at de der forsøgte, ville blive begejstrede. Denne begejstring har holdt sig indtil nu.
- 5: Edb indføringsplaner, 1984
Om hvilke strategier et bibliotek skulle anvende ved indførelsen af et edb system. Denne indstilling er i 1984 skrevet så den passer på Kommunedatas planer, men med en begyndende fornemmelse af, at monopollet nok snart ville kunne blive brudt. Specielt fordi monopollet endnu

ikke havde barslet med et færdigt produkt.

- 6: Databasen og brugerne, 1987
Her er der gået nogle år. Bibliotekstilsynet havde ikke haft det nemt med at finde sine faglige rødder efter øretæven i 1983/84. Vi rejste land og rige rundt med den indstilling. Det er nok sidste gang, der har været en egentlig landsdækkende møderække om et sådant fagligt spørgsmål, som det havde været kendt fra rationaliseringsbetænkningens dage, med DAU undersøgelserne etc.
- 7: Folkebibliotekernes datafællesskab, 1989
Titlen giver temaet. De smukke principper, som har dannet grundlaget for alt det, der er sket i halvfemserne, hvor der jo har været handling bag ordene, blev samtidigt Bibliotekstilsynets svanesang på dette område.

Ud over disse indstillinger, som nok var ret vigtige i datiden, var udvalgte også et forum, hvor mange ideer og holdninger blev afprøvet. Meget af tiden blev brugt til at bokse med Kommunedata, der bestandigt var i stand til at komme med forslag, som fik medarbejderrepræsentanterne til at se rødt. Men stadigvæk var det kun ideer uden ret megen substans, men de irriterede biblioteksfolket alligevel.

I 1983, for at være helt præcis: Den første april - selv om det ikke var nogen aprilsnar - startede begyndelsen på tilsynets afslutning, den store gennemgang fra Finansministeriets side af de centrale dele af bibliotekssektoren. Efter nogen tumult kom Bibliotekstilsynet igang igen i 1984 med en ny direktør, Jan Østergaard Bertelsen, men med langt færre muligheder for at spille med boldene.

Efter en lang række drøftelser kom vi frem til, at hvad vi ikke længere kunne gøre på den gammeldags måde, kunne vi gøre ved at administrere de tilskudsmidler, vi havde, på en strategisk bedre måde. Der var faktisk også kommet flere penge i kassen fordi tilsynets systemafdeling, der var bevillet over rådighedssummen, dels blev afskaffet dels blev resterne betalt over den almindelig finanslovsbevilling. Der var en klar fornemmelse

af, at det gamle 'kammerateri' mellem de centrale instanser skulle holde op. Nu skulle rådighedssummen bruges til at gavne bibliotekernes udbygning.

Jeg har ikke papirerne fra dengang, men jeg husker det som en overordnet strategi, hvor bibliotekerne skulle stimuleres til at blive mere forsøgs- og udviklingsegne. Her var vi inspireret fra erfaringer i andre lande - og kom til at foregribe det internationale biblioteksudviklingsarbejde, som den Europæiske Kommission har stået for i halvfemserne. Hovedinteresserne var udvidelser i bibliotekernes betjeningsformer, af nye medier og anvendelsen af elektroniske hjælpemidler.

På det sidste område tog vi hul på den verden, som ligger hinsides det basale system der ordner et biblioteks lokale bibliografiske og administrative opgave. Det lokale system, som nu snart er i anvendelse alle steder. For ud over alle disse vigtige, men måske elementære opgaver ligger en række nye muligheder for bibliotekerne. Jeg vil hæfte mig med tre forsøg fra denne periode, som var specielt vigtige: Musikværkstedet i Odense, som viste biblioteket i en helt speciel elektronisk verden. Samsø projektet, som var en ambitiøs ide om at gøre biblioteket til en del af et ø-samfunds elektroniske overlevelsesstrategi. Dette forsøg var måske ikke i sig selv heldigt gennemført, men det blev et godt lærestykke for alle involverede. Endelig var der HELOS projektet, som vel er det mest ambitiøse og kostbare elektroniske forsøg til dato i en dansk bibliotekssammenhæng. Det hele kostede ca. 8,6 mio kroner. Tilsynet allokerede ca. 1,9 mio rådigheds-sumskroner til projektet og havde også en andel i at skaffe de andre midler, der kom til projektet.

HELOS var stort lagt an af fire biblioteker i Ringkøbing Amt: Herning, Egvad, Lemvig og Struer. Der blev udlagt en bred vifte af forsøgsmål. Disse blev begrundet fagligt og skitseret teknologisk. Det blev gennemført - og som noget nyt fik vi en følgeforskning oveni. Det havde vi ikke prøvet før og det var en frugtbar og lykkelig hændelse. Selvfølgelig var HELOS bibliotekerne og følgeforskerne kritiske overfor hinanden, men godt var det, at et så

vigtigt forsøg blev fulgt til dørs. Hele projektet var drevet af et meget stort engagement hos specielt Egon Hansen, Egvad og Henning Gimbel i Herning. Det skal også huskes, at der var en meget stor kommunalpolitisk opbakning bag HELOS.

Havde man i disse biblioteker ønsket en række hurtige og synlig mål kunne det have været gjort billigere og lettere. I stedet for valgte man at gøre det 'rigtigt'. Også selv om løsningen så ikke altid blev helt optimal. Fx valgte man at arbejde med UNIX baserede systemer, selv om det var øretævernes holdeplads i de år. Der var ikke viden eller software til rådighed, så forsøget blev en lang kamp med teknologien. Men forsøget viste også, at der skal kæmpes sådanne kampe - eller sker der ikke noget. Den halsstarrige kamp med UNIX gjorde, at HELOS bibliotekerne valgte maskiner fra Dansk Data Elektronik. DDE så herefter muligheder for at være på biblioteksmarkedet. Dette førte til den udviklingskontrakt, som blev indgået mellem DDE og Herning Centralbibliotek. En sådan kontrakt var dengang ganske uhørt. Nu er det meget mere almindeligt at den offentlige sektor og den private sektor spiller sammen.

Her skal det så tilføjes, at lige som i 1980, hvor Kommunedata mistede sin hovedperson til Regnecentralen - hvad der blev til RC-LIB og SOL-systemet - mistede Kommunedata sin næste hovedperson til DDE. Herved lykkedes det DDE at lave det system, som Kommunedata var igang med - og få sat det på markedet. Kommunedatas system blev faktisk aldrig til noget, så man blev forhandler for ...DDE. Herved endte man langt fra Kjeld Rasmussens bombastiske udtalelser i TV i 1975.

I 1986 indsamlede tilsynet første gang oplysninger om hvad bibliotekerne gjorde på edb-området, som et supplement til den løbende statistik. Hvor den løbende statistik blev automatiseret i 1979 var denne indsamling manuel. Jeg lavede den på en tjenesterejse med tog til Aalborg. Resultaterne blev dog tekstbehandlet. Næste år lavede vi et system i Informix til at behandle resultaterne. Det siger også lidt om udviklingen.

I 1986 var der efterhånden mange, der brugte BASIS. Nogle af Kommunedatas prototyper var ved at komme i drift. Der var en begyndende interesse for at arbejde med søgninger i fremmede databaser. Det havde vi søgt at stimulere til ved blandt andet at give Gentofte en bevilling til at søge i fremmede databaser i 1981. Det kan undre, at de der var med på spøgen, søgte med gode resultater og var begejstrede, men de sagde det ikke til så mange. Måske skyldes det, at det var meget lidt salonfæhigt at være edb-freak før ca. 1986.

I midten af firserne havde Bibliotekscentralen det meget skidt med at finde en ny rolle. Alle kunne se, at et sæt katalogkort skulle koste noget, men alt det nye var det sværere at gøre økonomisk målbart. Hertil kom et problem af uhyre dimensioner. I gamle dage var bogfortegnelsen en sag, som Bibliotekscentralen delte med Gads Forlag. Men da edb-alderen holdt sit indtog i 1976 ville Gad ikke være med mere, og forærede det hele til Bibliotekscentralen. Herved kunne Bibliotekscentralen gøre hvad den ville. Der skete en del store og gode forbedringer, men det kneb med at sikre finansieringen af disse forbedringer.

Da Finansministeriet kastede sine øjne på Bibliotekstilsynet i 1983 var der også en interesse for Depotbiblioteket og der var en interesse for Nationalbibliografien. Denne havde fra slutningen af halvfjerdserne fået tilskud via rådighedssummen. Det blev til mere og mere uden at der rigtigt var noget perspektiv eller plan i den sag. I Biblioteks-kommissionens dage var der linet op til, at nationalbibliografien skulle ses som en national forpligtelse. Nu skulle det også realiseres. Der startede et udvalgs- og planlægningsarbejde, som skulle sikre en nationalbibliografi for fuld udblæsning, betalt af staten. Bibliotekscentralen var lidt ambivalent, det var rart at få en fast finansieringsform, men det var ikke bekvemt, at der kom indblanding udefra.

Der var også den gamle strid mellem Bibliotekscentralen og Det Kongelige Bibliotek, om man kunne være nationalbibliotek uden at lave nationalbibliografien. Der blev så udtænkt et godt dansk

kompromis, hvor hver beholdt sit: Kort, noder og tidsskrifter på KB og bøger, lydoptagelser og indeksering på BC.

Så kan man spørge, hvad har det her med folkebibliotekernes edb-forhold. Der er to forbindelser: Prisen på nationalbibliografien ville blive en vigtig parameter i forhold til folkebibliotekernes priser for at bruge data. Der skulle laves en nationalbibliografisk aftale mellem staten og Bibliotekscentralen, men den trak ud og trak ud.

Set i bakspejlet var det meget ubekvemt at sidde midt imellem Bibliotekscentralen og Kulturministeriet. Hver part gjorde sit til at forsinke aftalen. Den skulle have været klar i 1986, men blev først indgået efter 1990, da jeg ikke havde mere med den sag at gøre. Kulturministeriet havde ind i mellem et forklaringsproblem overfor Rigsrevisionen, fordi der år efter år blev udtalt a conto beløb på mange millioner uden bevillingsmæssig dækning. Det var Bibliotekstilsynet, der stod for udbetaling, men formalia holdt ministeriet for sig selv - trods alt. Bibliotekscentralen ville have flere penge og bedre betingelser, specielt ved et eventuelt aftaleophør. Et af problemerne var, at Bibliotekscentralen ikke kunne holde styr på sine omkostninger. Engang i 1987 blev Bibliotekscentralens direktør inviteret til møde med Biblioteksdirektøren og Rigsbibliotekaren med det formål at advare mod den udvikling, som man kunne frygte. Vi talte også med KL om det. Engang i 1988 talte jeg med en medarbejder i KL, det var halvvejs i spøg, men alligevel konkluderede vi, at den eneste løsning ville være at Bibliotekscentralen gik fallit, så man kunne starte på en frisk. Det var jo ret profetisk.

Man skal også huske, at Bibliotekscentralen var kommet lidt i klemme med de reviderede Biblioteksdataaftaler fra 1977. Det var her forudsat, at edb-arbejde, som man dengang kunne overskue det, skulle ligge hos Kommunedata, mens det bibliografiske skulle være hos BC. Det var en rimelig arbejdsdeling på det tidspunkt, men som teknologien ændrede sig var det naturligt, at BC ikke blot havde data, men også maskinel til selv at varetage

håndteringen af disse data. Det var Kommunedata ikke meget for, fordi det ville gå ud over KMD's andel af kagen. Først efter lange slagsmål indrømmede KMD Bibliotekscentralen retten til at selv at arbejde med teknologien. Denne ændring skulle have været sket 5 år før, men det var ikke muligt.

Trods alle disse problemer kom Bibliotekscentralen frem til en model for betaling af data. Den var holdbar, men forekom ret dyr. Der blev snakket meget om den. Der var visse oprørske biblioteker, der luftede ideer om at starte for sig selv med en konkurrerende katalogisering, men noget reelt kom der aldrig ud af det. Bibliotekscentralen var nødt til at være restriktiv. Hvis man forærede data væk forærede man sit eget forretningsgrundlag væk. Det gav dog nogle mærkelige eksempler. Dantek, et firma, der er mest kendt for sine skolebiblioteks-systemer, spurgte Kulturministeriet hvilke rettigheder, der var på data, men måtte vente mere end et år på at få et intetsigende svar.

I slutningen af firserne kom lokalsystemerne. Forskellige udenlandske firmaer prøvede at komme ind på markedet, men de færreste havde held med sig. Vi havde vores egne fordomme - fx det ganske fornuftige datasamarbejde, men andre kunne godt mene, at det var tekniske handelshindringer. Vi stod med følgende systemer: Kommunedatas prototyper, Regnecentralens RC-LIB (som aldrig kom til at virke ordentligt i et folkebibliotek), Tinlib fra IME, som aldrig nåede ud i et folkebibliotek, BIBS, DDE's Supermax, Norsk Data's Bibdia, Aleph (som først dukkede op i forskningsbibliotekerne, men som senere kom ud i folkebibliotekerne). Enhver so er glædest for sine grise. Enhver, der har valgt et edb-system er næsten pr definition begejstret for sit system. Jeg har tit tænkt over hvorfor. Måske er forventningerne trods alt så små, at et hvilket som helst edb-system virker som en åbenbaring, men det kan også være, at der er sat så meget prestige på højkant, at den mindste antydning af en fejl disposition er en skæbne værre end døden.

De undersøgelser, som tilsynet lavede af anvendelsen af edb-systemer tydede på, at et godt udbygget system vil koste ca. 1 mio kroner pr 10.000 indbyggere. Dette tal passer faktisk meget godt stadigvæk. Maskinerne er blevet billigere og personerne er blevet dyrere, så balancen er den samme. Men der er nogen der har købt dyrere. Jeg kender eksempler på løsninger, der har været mere end 50% dyrere. Det underlige er, at disse løsninger ikke er bedre end gennemsnittet, så der burde være nogen, der har røde ører. Derfor elsker man sit systemvalg for enhver pris. Man kunne også have sikret sig konsulentbistand inden. Det kan man stadig. (Det var så min commercial). Endelig er der faktisk stadigvæk løsninger der er billigere end min opstillede standard. Bemærk at standarden holder uanset kommunestørrelse.

På et møde i Vejle, som må have været engang i 1988/89 var alle meget begejstrede over deres egne løsninger og de vilde muligheder i decentralisering. Jeg prøvede at køle begejstringen ned med det synspunkt, at der ikke var plads nok til så mange leverandører på markedet. Det danske marked (både folke- og forskningsbiblioteker) kunne efter min mening ikke bære mere end 3 leverandører, hvis de vel og mærke også solgte i andre lande, da det danske marked ikke er stort nok. Den nyeste udvikling på det danske marked bekræfter dette synspunkt.

Inden dette billede var helt klar kom en række biblioteker i Jylland til at snakke sammen og ville gerne vide noget om hvad der skete i udlandet. Bibliotekstilsynet arrangerede en dannelsesrejse for Herning, Egvad, Randers og Århus. I foråret 1988 gik den til Holland, hvor vi så på systemerne ALS, CLSI og GEAC. I Tyskland så vi på URICA. Bibliotekerne gav sig til at spørge leverandører og opstillede deres egne specifikationer - også på det tekniske område. Det var første gang at specifikationer ikke kom fra udvalg, leverandører eller centrale instanser, men fra bibliotekerne. Det var en meget vigtig proces som mere end noget andet slog hul på decentraliseringen. Der kom mange resultater ud af den tur. Herning konfirmerede sit samar-

bejde med DDE. Århus ville også have et system, men mente ikke at DDE kunne lave et, der var stort nok. Derfor inviterede man et par udenlandske systemer til at vise deres dyder.

GEAC var det system, der interesserede mest, men så let gik det ikke. Kommunens egen edb-afdeling følte sammen med Kommunedata, at deres fremtid var truet, hvis man bare købte et færdigt system. Bibliotekets interesser blev voldsomt imødegået politisk og også ved mindre fine metoder, hvor man i krogene betvivlede bibliotekets kompetence og favorittens tekniske kompetence. På et tidspunkt måtte jeg formidle kontakt mellem biblioteket og et konsulentfirma, som fik 5 dage til at vurdere GEACs saglighed. Men det var ikke nok. Efter en meget ophidset stemning på biblioteket og hos byrådet i Århus blev hele sagen skrinlagt. Dog på den måde, at biblioteket fik lov til at 'lege' uforpligtende med DDE i en prøveperiode på et lavt niveau. Jeg husker en meget skuffet Grethe Torfing i telefonen, mens jeg var i Washington til et ISO møde.

Det næste træk var en af de sidste hvide elefanter (forhåbentligt): Kommunedata ville på grund af Aarhus affæren lave et system til specielt de store biblioteker. Man havde følere ude til Ålborg, Århus, Odense og København. Der blev lavet kravspecifikationer og Kommunedata indgik en alliance med IBM, som dengang allerede havde købt sig ind i CRI, der skulle udvikle systemet. Det skete uden den store offentligheds bevågenhed, men i januar 1989 sagde en af bibliotekslederne til mig: Om et år kører Kommunedatas nye system. Jeg tog min kalender og skrev under den 27. januar 1990: Ringe NN og ønske tillykke med nyt edb-system. Det var ment som en provokation. Jeg ringede heller ikke og kondolerede på den dag for da var systemet for længst skrottet fra tegnebrættet. Det må have kostet meget store beløb til absolut ingen nytte. Den eneste effekt det hele fik, var - ifølge en medarbejder hos CRI - de skilsmisser som opstod i kølvandet på grund af stress og overarbejde.

Dette billede er ret kaotisk, men det var også en

kaotisk tid. Den opmærksomme læser vil opdage, at jeg ikke er helt kronologisk. I givet fald skulle jeg have krydsklippet som i en sæbeopera. Og måske er ordet 'sæbeopera' godt til at karakterisere meget af firserne.

I tilsynet troede man på 'det gode monopol'. Det var bevist gennem udviklingen af Bibliotekscentralen og Indbindingscentralen i perioden op til rationaliseringsbetænkningen og kraftigt understreget med den i hånden. Hvad der så gik 'galt' var måske resultatet af et krav - ikke bare fra biblioteksvæsnet, men også i resten af samfundet om rentabilitet, selvstændighed og profitjag. Det gjorde det vanskeligere at leve op til 'det gode monopol'. Lidt naivt troede vi, at man kunne lukke en udefra kommende instans, Kommunedata, ind i biblioteksfolden, og få den til at samarbejde med resten af væsnet på den måde, som VI var vandt til. Det gik ikke.

Hvis Biblioteksdata i halvfjerdserne havde været mere effektivt, havde der ikke været behov for aftaleændringen i 1977. Herved ville de ændrede teknologiske muligheder og behovet for et ændret samarbejdskoncept være kommet mere synkront. Så havde det været nemmere at køre Kommunedata over til en kommercielt rolle, som i dag. Samtidigt kunne Bibliotekscentralen have taget fat på den funktion, som Dansk BiblioteksCenter har i dag med DANBIB. Faktisk havde vi været nogle stykker der snakkede sammen tværs over den store kløft mellem folke- og forskningsbiblioteker så tidligt som i 1972. Bibliotekskommissionen, som ødelagde så meget uden at opnå mange resultatet, fik også sat en stopper for et fornuftigt samarbejde i mange år. Alt i alt kan man glæde sig over, at der efter den ret traumatiske periode i firserne er kommet en ny tilstand, hvor rollerne er fordelt anderledes.

Nu kan jeg ikke sidde her og lave verden om med tilbagevirkende kraft. Udviklingen var som den var, og det må vi tage til efterretning. Firserne var spændende fordi vi i de år tog hul på så meget af det, der nu er ved at blive hverdag. Vi prøvede at

redde Oplysningskontoret ved at gøre det mere elektronisk minded. Det var lige ved at lykkes. Undervejs lærte man, det var i 1981, at have is i maven når man sad og søgte på en 300 bauds forbindelse til kr. 12,50 i minuttet. Så der er sket fremskridt.

Man må også håbe på, at der er sket fremskridt hos beslutningstagerne. Beslutningstagerne prægede 80'erne med manglende overblik, manglende fantasi og manglende holdninger. I dag er det blevet endnu værre. Dengang kunne man brokke sig over manglende centrale løsninger. Nu har man mest sig selv at takke, hvis noget går galt.